

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janja Zalar

**Pomen državljanskega novinarstva v boju za demokratičen političen
režim**

Analiza primera protestov v Iranu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janja Zalar

Mentor: doc. dr. Ilija Tomanić Trivundža

**Pomen državljanskega novinarstva v boju za demokratičen političen
režim**

Analiza primera protestov v Iranu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Pomen državljskega novinarstva v boju za demokratičen političen režim - Analiza primera protestov v Iranu

V pričujočem diplomskem delu sem želela raziskati kakšen vpliv imajo lahko državljski mediji pri spreminjanju političnega sistema v družbi, ko jih državljani uporabljajo za sredstvo obveščanja kot tudi za način opozarjanja na razmere v družbi. Diplomsko delo se tako osredotoča na vlogo medijev pri demokratizaciji političnih sistemov in na pomen državljskega novinarstva v boju iranskih protestnikov za zamenjavo oblasti po predsedniških volitvah leta 2009. Poseben pomen je podan novim tehnologijam in spletu 2.0, ki je državljanom in uporabnikom omogočil objavljanje lastnih vsebin, ki so kmalu postale izpostavljene tudi v tradicionalnih medijih. Prav te vsebine bi lahko po mnenju nekaterih analitikov močno vplivale na uspešnost protestnikov pri zahtevah po zamenjavi oblasti. Pri državljskem novinarstvu sem izpostavila vizualna gradiva, ki so v primeru protestov iranskih protestnikov dobila veliko pozornosti predvsem v zahodnih medijih, kjer so jih uporabljali kot dokaz dogajanja.

Ključne besede: državljsko novinarstvo, demokracija, cenzura, internet.

Citizen journalism in fighting for change of political regime – Analysis of case of the protest in Iran

In my final paper I wanted to research the impact of citizen journalism on changing the political regime in society when citizens use it as a communication tool but also as a means of informing about the situation in their country. The paper is focused on the role of the media in the democratization of the political system and the importance of citizen journalism in the struggle of Iranian protesters for change of power after the presidential election of 2009. Particular importance is given to new technologies and web 2.0 which allowed citizens and users to publish their own content, which soon became exposed in traditional media. This content is considered by some analysts to have a major impact on the success of protesters in the battle for replacement of the political regime. In citizen journalism I highlighted the visual material, which in the case of protests in Iran received much attention particularly in the Western media, in which it has been used as evidence of the events.

Key words: citizen journalism, democracy, censorship, internet.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	6
2	MNOŽIČNI MEDIJI IN DEMOKRACIJA	7
2.1	Funkcija novinarstva in množičnih medijev za informiranost občinstva.....	10
2.2	Cenzura medijev.....	12
3	SPLET 2.0 IN TRADICIONALNI MEDIJI.....	13
4	DRŽAVLJANSKO NOVINARSTVO	15
4.1	Obljuba državljskega novinarstva	16
4.2	Vizualna gradiva v državljskem novinarstvu	17
5	DRŽAVLJANSKO NOVINARSTVO V IRANU	20
5.1	Položaj medijev v Iranu.....	20
5.2	Vzpon nemirov in državljskega novinarstva	21
5.3	Pomoč iranskim državljanom preplavi družbena omrežja	22
5.4	Državljsko novinarstvo kot vir informacij	23
5.5	Vzpon vizualnega novinarskega gradiva v Iranu	24
6	SKLEP	28
7	LITERATURA	31

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Neda na naslovnici časopisa.....	26
Slika 5.2: Posnetek Nedine smrti na spletni strani Youtube.....	27

1 UVOD

Razvoj spleta je v zadnjih letih močno spremenil medijsko pokrajino in navade občinstva, predvsem pa je splet 2.0 s spletnimi stranmi kot so Twitter, Facebook in Youtube postal pomembno orodje komuniciranja in povezovanja uporabnikov. Pojav državljanskega novinarstva že od samega začetka s svojimi "neomejenimi možnostmi" obveščanja javnosti in omogočanjem državljanske participacije buri domišljijo teoretikom. Že ob prvih primerih "državlanskega poročanja" se je namreč pojavljalo navdušenje nad njegovimi učinki na demokracijo in svobodo medijev. Zato želim v pričujočem diplomskem delu analizirati, kakšni so bili učinki enega bolj odmevnih primerov državljanskega poročanja ob nemirih v Iranu.

Kot se je ob izumu in pojavu vsakega novega medija pojavljalo navdušenje, da bodo "novi" mediji spremenili svet, tako so se tudi ob pojavu državljanskih medijev pojavljale ideje, da bodo ti mediji ljudem po celem svetu omogočili demokratično vplivanje na sprejemanje odločitev v državah. Predvsem so bile optimistične napovedi za države, kjer je medijska svoboda kratena, nadzor nad mediji pa močen, kot je tudi v Iranu. Poročila in novice iz tega dela sveta zato pogosto ne prikazujejo "pravega stanja", državljanski novinarji pa bi pri tem lahko odigrali ključno vlogo, so bili prepričani marsikateri teoretiki.

V pričujočem diplomskem delu se bom osredotočila na državljansko novinarstvo in skušala zavrniti tezo, da bo državljansko novinarstvo samo po sebi povečalo demokratično odločanje v družbi in posledično omogočilo spremembo družbenega sistema. Pri tem se bom sklicevala na teorije, ki pravijo, da lahko svobodni in demokratični mediji, ki prinašajo pluralne informacije, povečajo demokratičnost odločanja v družbi, saj lahko le informirani državljani sprejemajo demokratične odločitve. Osredotočila se bom na dogajanje leta 2009 v Iranu, ko je državljansko poročanje o protestih ob predsedniških volitvah v Iranu odmevalo tudi v svetovnih, predvsem pa zahodnih medijih.

Nekateri teoretiki so ob začetku protestov poudarjali, da bo državljansko poročanje o protestih in nepravilnostih na volitvah državljane informiralo o dogajanju ter jih tako spodbudilo, da se uprejo oblastem in zahtevajo spremembo sistema. Mnogi teoretiki, predvsem pa posamezniki, ki se ukvarjajo z državljanskim novinarstvom, namreč trdijo, da bo prav državljansko novinarstvo imelo odločilen pomen pri uporih državljanov, ki lahko tudi omogočijo spremembo družbenega

sistema. Sodobne in liberalne teorije demokracije sicer poudarjajo, da lahko samo informirani posamezniki bolj demokratično odločajo, hkrati pa imajo tudi več možnosti, da dosežejo spremembo družbenega sistema.

V omenjenem primeru bi bolj demokratično odločanje pomenilo ponovne in bolj transparentne predsedniške volitve, sprememba sistema pa ureditev Irana kot demokratične republike. Z analizo primera bi rada pokazala, da kljub vzponu državljanskega novinarstva do tega ni prišlo. V diplomskem delu bom zato najprej razdelala in definirala odnos med mediji, novinarstvom in demokracijo. Pri tem se bom osredotočila na informativno funkcijo medijev, saj naj bi ta igrala pomembno vlogo pri povečevanju stopnje demokratičnega odločanja v družbi. V nadaljevanju bom definirala državljansko novinarstvo in analizirala nekatere najpogostejše predpostavke o moči državljanskega novinarstva pri spreminjanju posameznikovega položaja v družbi.

Ob tem ne bom zanikala morebitnega in potencialnega vpliva novih komunikacijskih tehnologij na demokratizacijo družbe, vendar pa želim dokazati, da ne gre vedno za posledičen, pač pa zgolj potencialen vpliv.

Nadalje se bom posvetila teorijam tehnološkega determinizma in s teoretičnega vidika skušala zavrniti tezo, da državljansko novinarstvo neposredno vpliva na bolj demokratične procese ter posledično spodbudi družbeni preobrat. Podobno bom skušala v osrednjem delu storiti pri analizi primera državljanskega novinarstva v Iranu, kjer se bom osredotočila na analizo medijskega poročanja v Teheranu. V diplomskem delu želim pokazati, da državljansko novinarstvo sicer lahko pripomore k demokratizaciji političnega odločanja, vendar pa (še) ni in ne more biti ključen dejavnik pri boju državljanov za spremembo političnega sistema.

2 MNOŽIČNI MEDIJI IN DEMOKRACIJA

Množični mediji so v zahodnih državah postali nepogrešljiv vir zabave in informacij, vendar pa je treba poudariti, da mediji niso vedno svobodni pri svojem delu in poročanju. To je pomembno predvsem zaradi vloge, ki jo imajo množični mediji pri doseganju in ohranjanju demokratičnih komunikacij ter odločanja v družbi. Da so množični mediji neločljivo povezani z demokracijo, tako glede demokratičnosti dostopa do komunikacijskih sredstev kot tudi odločanja v družbi, poudarjajo mnogi teoretiki. Pri tem pa poseben pomen dajejo svobodnim medijem, na katere se

ne izvaja pritisk pri poročanju. Množični mediji, ki niso svobodni pri svojem poročanju, ne morejo povečati demokratičnosti odločanja, saj niso soočeni s pluralnimi mnenji. Večina dosedanjih teorij demokracije je tehnološki razvoj povezovala z demokracijo, to pa nato z mirom in splošnim dobrim v družbi. Študije faktorjev, ki vplivajo na demokracijo segajo že v Antiko, ko je Aristotel povezal participatorno obliko vladanja s splošnim dobrim družbe (Kedize 1997).

Mediji so za razvoj demokracije potrebni predvsem zaradi informacij, ki jih prinašajo. Komunikacije prinašajo informacije, te pa so potrebne za deliberacijo, ki je po mnenju številnih teoretikov ključen pogoj za razvoj demokracije. Kljub temu, da obstaja mnogo definicij demokracije, je pa vsem skupno, da državljani sami ali pa preko voljene oblasti odločajo o zadevah, ki vplivajo na njihovo življenje (Barber 2003, 37).

Vsaka nova ponujena komunikacijska tehnologija pa državljanom ponudi več načinov pridobivanja informacij in komuniciranja. "Nove komunikacijske tehnologije državljanom v nedemokratičnih državah omogočajo, da izvedo več o tem, kako delujejo druge države" (Kedize 1997). Ob tem Kedize opozarja, da si ti državljani v primeru ugotovitve, da drugje živijo bolj svobodno in bolje od njih, zaželi več demokracije in svobode tudi zase. Hkrati te nove tehnologije državljanom omogočajo, da javnost zunaj njihove države opozorijo na "krivice, ki se jim dogajajo".

Prav zato pa nedemokratične države težijo k cenzuri medijev in onemogočanju dostopa do informacij, ki bi lahko pri državljanih povzročile želje po spremembah. Z omejevanjem dostopa do takšnih informacij o drugih želijo na ta način zagotoviti, da državljani ne bodo imeli želje po spreminjanju obstoječega družbenega stanja.

Kedize (1997) še opozarja, da se "revolucije ne zgodijo, dokler ne obstajajo tudi alternativne poti. Če torej državljani niso seznanjeni z različnimi možnostmi izbire in ne poznajo alternativnih možnosti delovanja, potem se tudi ne morejo upreti obstoječemu režimu in zahtevati spremembe političnega sistema." Barber (2003) tako definira tri oblike demokracije, prva je šibka ali reprezentativna demokracija, v kateri igrajo pomembno vlogo reprezentativne institucije, ljudje pa so večinoma pasivni pri odločanju o dogodkih v državi. Druga oblika je po njegovem mnenju plebiscitarna oblika demokracije, kjer državljani sami odločajo na referendumih, tretja pa močna oblika demokracije.

Reprezentativni obliki demokracije sicer bolj ustreza vertikalno komunikacijo med elitami, medtem ko močni obliki demokracije bolj ustreza "lateralna" komunikacija med državljani (Barber 2003, 38).

Prav v močni demokraciji imajo državljani možnost, da "sami vladajo", čeprav to ni vedno mogoče neposredno. Ob tem pa Barber poudarja, da prav nove komunikacijske tehnologije, kot je splet, spodbujajo močno obliko demokracije. Z razvojem spleta njegovi uporabniki sicer ne pridobijo vedno neposredne vloge pri odločanju v državi, lahko pa z deliberacijo in združevanjem s preostalimi uporabniki oblikujejo bolj demokratične načine odločanja.

V Iranu tako sicer potekajo volitve, na katerih državljani volijo predsednika, vendar pa se je prav na primeru predsedniških volitev leta 2009 pokazalo, da tako Iranci kot tudi svetovna javnost, dvomijo v pravilno in pošteno izvedbo volitev, v katerih naj bi obveljala prava volja državljanov.

Demokratične komunikacije so osnova vsake demokratične kulture in političnega sistema, ali "splošne demokracije", se strinja večina teoretikov. Ob tem pa Splichal (1993) izpostavlja pomen naraščanja števila množičnih medijev, kar je po njegovih besedah "vitalnega pomena za sodobno razvitje družbene komunikacije". Za razvoj sodobne družbene komunikacije je torej pomembno tudi večje število množičnih medijev, saj le pluralizirani mediji lahko občinstvu ponudijo širok spekter mnenj, potrebnih za deliberacijo in demokracijo.

Nove tehnologije so posredno in neposredno povezane z demokratičnimi praksami v družbi. Po eni strani služi tehnologija kot objekt političnih poganjanj in sporov, po drugi strani pa kot pomembno (vendar pa samo eno od mnogih) orodij, ki poenostavljajo demokratično vladanje in njegove spremljajoče administrativne funkcije. Ob tem pa se predvsem v medijskih študijah pogosto poudarjajo predvsem politične posledice novih tehnologij v družbi. "Vsaka nova tehnologija ima svojo politično vlogo in posledice" (Chen 2003, 2).

K večji demokratičnosti v družbi lahko pripomore tudi večje število komunikacijskih sredstev in razvoj novih tehnologij, ki povečajo možnosti za komunikacijo državljanov. Ob tem pa Splichal (1993) opozarja na dejstvo, da nove komunikacijske tehnologije ne pomenijo nujno povečanja aktivnosti medijev, temveč ustvarjajo občutek, da sta masivnost in komodifikacija nujne značilnosti novih oblik družbenih komunikacij. Nove komunikacijske tehnologije torej ne prinesejo nujno pluralnosti mnenj, temveč samo občutek, da je ustvarjenih več takih mnenj.

Razprave o političnih spremembah, ki bi jih lahko povzročile nove tehnologije, so prisotne že od začetka širjenja spleta, medija, ki s svojimi karakteristikami omogoča pricipacijo in dostop državljanom do oblasti (Chen 2003, 3). Lax (2004) trdi, da je večja dostopnost do informacij nedvomno prvi pogoj za izboljšanje demokracije, prvi računalniški sistemi pa so po njegovem mnenju skrbeli prav za to - lajšanje dostopnosti do javnih informacij. Kljub temu pa Lax opozarja, da zgolj povečanje dostopa do informacij ni dovolj za povečanje demokratičnosti v družbi.

"Argument, da je internet sam po sebi demokratična tehnologija, oziroma da je lahko uporabljen kot orodje za povečevanje demokracije, je zgrešen, saj je samo tehnična rešitev" (Lax 2004, 228). Lax torej trdi, da je v tem primeru zgolj sredstvo, ki omogoča večji dostop do informacij, ni pa nujno, da internet sam po sebi zagotavlja demokratičnost. Ob tem se postavlja vprašanje, ali so družbena omrežja v Iranu povečala demokratičnost komuniciranja in medijev ali pa so bila le orodja, preko katerega so posamezniki želeli doseči bolj demokratično poročanje o dogajanju na ulicah Teherana, pa jim to ni nujno tudi uspelo.

2.1 Funkcija novinarstva in množičnih medijev za informiranost občinstva

Če želimo ugotoviti, kakšen je bil pomen državljanskega novinarstva v primeru protestov po predsedniških volitvah v Iranu, moramo najprej ugotoviti kakšen je na splošno pomen množičnih in šele nato državljanskih medijev. Če želimo ugotoviti ali je državljansko novinarstvo izkoristilo svoj potencial, potem ga moramo najprej definirati v okviru množičnih medijev. Pri vlogi množičnih medijev pri povečevanju informiranosti in demokratičnosti v družbi pomembno vlogo igra predvsem novinarstvo, saj je to tisti del medijev, ki je primarno namenjen obveščanju in informiranju.

Medijski teoretiki poudarjajo pomen svobodnih množičnih medijev, ki ga imajo pri demokratiziranju družbe. Vendar pa to ni edina naloga množičnih medijev v družbi. Erjavčeva (1999) pri tem poudarja vlogo medijev kot prostora za interakcijo v demokratičnih družbah. "Mediji naj bi zagotavljali prostor interakcije med državo in civilno družbo, v njem pa potekajo nenehni konflikti med družbeno-političnimi udeleženci, da bi povečali družbeno moč" (Erjavec 1999, 138).

Teoretiki torej množičnim medijem priznavajo vpliv na demokratičnost v družbi, pri tem pa poudarjajo tudi, da obstaja nekaj različnih definicij vloge množičnih medijev in novinarstva. Vreg (1999) pri tem izpostavlja, da različne definicije prihajajo iz paradig različnih disciplin in teoretskih šol.

Klasični funkcionalizem tako po njegovi definiciji na primer poudarja vlogo množičnih medijev pri uravnoteženju sistema in iskanju vrednostnega konsenza. Kulturne študije v množičnih medijih vidijo kulturno industrijo ter sredstvo za ustvarjanje družbene zavesti, teoretiki ideološke hegemonije pa jih analizirajo kot ideološki aparat države (Vreg 1991, 50). Obstajajo pa tudi drugačne delitve vloge medijev v družbi. Ronnerberg je glede na vlogo množičnih medijev v družbi definiral tri njihove funkcije: socialno, politično in informativno (Vreg 1991, 50).

Informacijska vloga množičnih medijev je tista funkcija, ki je pogosto opredeljena kot ena izmed najpomembnejših. Pri informacijski vlogi mnogi teoretiki poudarjajo, da so za doseganje cilja informiranja javnosti pomembni predvsem svobodni in demokratični mediji. V primeru, da mediji niso svobodni, ne morejo v celoti izkoristiti svojega potenciala in opravljati informativne vloge.

Vreg (1991) meni, da je informativna funkcija medijev nedvomno najpomembnejša izmed prej omenjenih funkcij. Informacija je negacija nejasnosti, poudarja Vreg in ob tem dodaja, da množični komunikatorji z informiranjem javnosti omogočajo razumevanje dogodkov v družbi in po svetu. Svobodni mediji tako državljanom prinašajo predvsem informacije in s tem neposredno povečujejo tudi demokratičnost v družbi.

Informiranje javnosti je torej tisto, kar je po mnenju medijskih teoretikov najpomembnejše pri povečevanju demokratičnosti s strani medijev. Da novinarji opravljajo pomembno družbeno vlogo, novinarstvo pa je pogoj za obstoj demokracije, poudarja tudi Erjavčeva, ki pri tem med drugim navaja njihovo izpolnjevanje različnih funkcij, kot so obveščanje občinstva in nadzor oblasti, zagotavljanje informiranosti ter dokumentiranje časa (Erjavec 1999, 27).

Med funkcijami množičnih medijev v družbi se pogosto poudarja tudi njihova funkcija nadzora oblasti. Nadzor medijev nad državo je v večini držav z razvitim in svobodnim medijskim prostorom prisoten že dalj časa in je razumljen kot ena izmed pomembnejših nalog medijev, vendar pa je manj pogost v državah, kjer so pristranskost medijev in politični vpliv na medije

vsakodnevna praksa. Več kot imajo državljani dostopa do informacij, večji je tudi njihov nadzor nad mediji kot tudi nad oblastjo (Reese in Dai 2009, 223). V primeru protestov po predsedniških volitvah v Iranu leta 2009 so bili domači mediji cenzurirani, tuji mediji pa o določenih temah niso mogli poročati, saj o njih niso mogli dobiti informacij. Prav tako Iranci ne morejo dostopati do medijskih vsebin tujih medijev, saj jim država preprečuje dostop do teh informacij.

Merrit (2010) pravi, da sta svobodno novinarstvo in demokracija v soodvisnem razmerju in ne moreta obstajati eden brez drugega. V primeru, da bi bila demokracija ogrožena, bi bilo ogroženo tudi svobodno novinarstvo. Demokracija najbolje deluje takrat, ko novinarstvo med državljani spodbuja deliberacijo in pogovor. Iz tega izhaja ideja, da je pomembno, da novinarstvo spodbuja deliberacijo v javnosti in ne samo pripoveduje zgodbe.

V Iranu tako zaradi cenzure medijev, ki omejuje njihovo svobodo, ne more veljati splošna demokratičnost v družbi. Povečanje demokratičnosti medijev v Iranu pa bi po mnenju nekaterih teoretikov tako lahko povečalo tudi demokratičnost odločanja v družbi.

Z razvojem novih spletnih tehnologij in orodij, skupaj pogosto imenovanimi splet 2.0, pa so uporabniki dobili možnost objavljanja informacij in hkrati izvajanja nadzora nad samim delovanjem medijev, ko se jim zdi, da ti zaradi cenzure ali ostalih dejavnikov svojega poslanstva ne opravljajo dovolj dobro.

Državljsko novinarstvo lahko obravnavamo kot trenutno poseben fenomen predvsem zaradi tehnologije, podprte z revolucijo spleta 2.0 in tehnično infrastrukturo, ki omogoča takojšnje objavljanje novih informacij in komentiranje le teh. Vendar pa, ko takšne prakse vplivajo tako na program ali vsebino medijev in uredniško delo teh medijev, se meje med novinarstvom in državljskim novinarstvom zabrišejo (Goode 2009, 1299).

2.2 Cenzura medijev

Ker želijo oblasti preprečiti državljanom, da bi imeli dostop do informacij, ki so v nasprotju z njihovimi interesi, se odločijo za cenzuro medijev in informacij. Cenzura je nadziranje in prikrivanje informacij, ki jih posamezniki sporočajo prek različnih medijev. Namenjena je preprečevanju objavljanja in širjenja informacij, ki so v nasprotju z interesi države ali pa kapitalskih lastnikov medijev. Vlade se za cenzuro večinoma odločijo, ker želijo obvarovati svoj

položaj na oblasti ter svojo moč (Fourie 200, 570). V praksi tako prihaja do omejevanja pravice ljudi do izražanja mnenj kot tudi pravica občinstva do informiranja o dogodkih.

Cenzura je večinoma upravičena z razlogi, da javnost brani pred informacijami, ki bi ji lahko škodile. Vendar pa se pri tem postavlja vprašanje ali ima vlada ali katerakoli druga skupina, pravico odločati o tem, katere informacije bi lahko škodile javnosti, ter se v njihovem imenu odločati o cenzuri.

Nekateri teoretiki tako poudarjajo, da je za družbo škodljivo, če se pred njenimi posamezniki prikriva informacije. "Za doseganje demokracije je namreč ključno, da vsi ljudje lahko sodelujejo v procesu odločanja, to pa jim je onemogočeno, če se jim prikrivajo informacije" (Fourie 200, 570).

S povečanjem pretoka informacij na spletu pa vse pogostejša postaja tudi cenzura spletnih strani ali pa, kot se to dogajalo med drugim tudi v Iranu, omejevanje dostopa posameznikov do določenih spletnih strani. Pri tem ne gre za samo cenzuriranje informacij, temveč oblasti onemogočajo dostop do spletnih strani, kjer bi državljani prebrali za njih sporne informacije.

3 SPLET 2.0 IN TRADICIONALNI MEDIJI

Razvoj spleta je med drugim uporabnikom omogočil, da so postali avtorji vsebin, ki jih nato delijo z ostalimi uporabniki. Omogočil je pojav blogov in drugih spletnih mest, na katerih lahko uporabniki objavljajo besedila, fotografije in video posnetke. Z razvojem spletnih tehnologij se je posameznikovim objavljanjem takšnih vsebin poimenovalo državljansko novinarstvo. Družabna omrežja kot del novih tehnologij spleta 2.0 v osnovi sicer niso klasični množični medij, kot bi jih definirala večina teoretikov, prav tako pa ob nastanku niso bili mišljeni kot mediji množičnega sporočanja, temveč kot sredstvo komuniciranja med posamezniki. Kljub temu pa se z učinki, predvsem informiranjem, tako domače kot tuje javnosti o dogajanju ob zadnjih predsedniških volitvah v Iranu leta 2009, lahko primerjajo s tradicionalnimi mediji.

Splet 2.0 je skupek tehnologij, ki uporabnikom omogočajo dvosmerno komunikacijo na internetu (Bernal 2010). Ena izmed novosti, ki jih prinaša splet 2.0 so blogi in družbena omrežja, ki so posameznikom omogočila, da postanejo avtorji širše dostopnih medijskih vsebin. Družbeni

mediji, oblikovani na platformah spleta 2.0, sicer delujejo kot televizija ali tiskani mediji: informacije tečejo od nekaj ljudi k množici ljudi (Wiesenhofer 2010, 5).

Splet 2.0 uporabnikom s svojimi aplikacijam ponuja možnost ustvarjanja in nadaljnega deljenja ustvarjenih vsebin z drugimi uporabniki internet. Med drugim lahko uporabniki ustvarjajo tekstovne vsebine, povezave do teh vsebin pošiljajo drugim uporabnikom, se povezujejo z ostalimi uporabniki prek družabnih omrežij in še mnogo drugih stvari. Splet 2.0 pa je postal tudi pomemben vir informacije za tradicionalne medije, ki so vsebine objavljene na spletu uporabljali kot vir informacij, hkrati pa so poročali tudi o samih družbenih omrežjih, ki uporabnikom omogočajo sporočanje informacije, ter o dogajanju na spletu.

Dogodki junija 2009 v Iranu pa so pokazali kakšen je pomen novih tehnologij, v primerih ko cenzura s strani oblasti prepereči medijem, da opravljajo vlogo informatorja in nadzornika v družbi. V primerih cenzure je namreč medijem onemogočena možnost obveščanja javnosti. V Iranu so bili cenzurirani tako tuji kot tudi domači novinarji. Domači novinarji svojih državljanov niso mogli obveščati o tem kaj se dogaja, iz države pa so bili izgnani novinarji, ki so hoteli v tujino pošiljati informacije o dogajanju. Z razvojem tehnologije so priložnost dobili državljanski mediji in novinarji, ki so lahko po prej neznanih kanalih uporabnikom prinašali novice, ki so bile prej cenzurirane v iranskih medijih, prav tako pa o njih niso poročali zunanji mediji, saj ti niso imeli dostopa do njih.

Ena izmed popularnejših spletnih strani, ki so del razvoja spleta 2.0 je tudi Twitter, ki uporabnikom omogoča objavljanje kratkih sporočil v dolžini 140 znakov ali pa objavljanje fotografij. "V letu 2009 je Twitter skupaj z ostalimi družbenimi omrežji postalo močno orodje za širjenje informacij in mobilizacijo prebivalstva, kot v primeru cenzure medijev v Iranu in komuniciranje o posledicah potresa na Haitiju. Večina uporabnikov interneta (59 odstotkov) sedaj bere ali občasno spremlja vsaj eno iz orodij družbenega komuniciranja, kot so Twitter in blogi (Just Journalism 2009) Splet 2.0 je tako na nek način revolucionarno zabrisal tradicionalno mejo med uporabniki in avtorji medijskih vsebin, ki so dostopne širši javnosti.

V primerjavi s praksami spleta 1.0 novejši model namreč prinaša zasuk od zgolj uporabnika spleta do avtorja vsebin na spletu (Bernal 2010). Splet 2.0 je tako omogočil razvoj družbenih

omrežij ter posledično državljskega novinarstva, ki bo podrobneje opisan v naslednjem poglavju.

4 DRŽAVLJANSKO NOVINARSTVO

Termin državljsko novinarstvo se nanaša na spletne prakse, ko se "navadni" uporabniki ukvarjajo z novinarstvom. Državljsko novinarstvo vključuje pisanje blogov o aktualnih političnih zadevah, deljenje fotografij in video posnetkov in objavljanje komentarjev o aktualnih dogodkih (Lasica v Goode 2009, 1289). Državljsko novinarstvo torej ni definirano zgolj s pisnim poročanjem o dogajanem, temveč vključuje tudi javno objavljanje fotografij ali videoposnetkov.

Ena ključnih razlik, ki po definiciji loči državljsko novinarstvo od tradicionalnega, je v tem, da gre v primeru državljskih novinarjev za posameznike, ki se ne ukvarjajo profesionalno z novinarstvom, ki niso zaposleni v medijskih ustanovah ter novice objavljajo sami. Državljskim novinarjem je v večini skupno tudi to, da se nikoli niso šolali za novinarja ali za plačilo opravljali novinarska dela. Carpenterjeva (2010) je državljske novinarje definirala kot posameznike brez novinarske izobrazbe, ki objavljajo informacije, ki bi lahko koristile ostalim.

Državljski novinarji ne potrebujejo veliko orodij, da v svet sporočajo novice. Vse kar potrebujejo je mobilni telefon z dostopom do interneta. V času, ki so prevladovali t. i. konvencionalni mediji, je bilo vse kar smo prebrali, videli ali slišali nadzorovano s strani nekaj zelo vplivnih posameznikov, sedaj pa o tem lahko odločajo državljski novinarji sami, saj jih nihče ne omejuje pri objavljanju vsebin.

Kljub temu, da se zdi definicija državljskega novinarstva na videz preprosta in enostavna, pa to ni dokončno definirano, prav ta odprta vprašanja pri definiranju državljskega novinarstva pa puščajo negotovost o njegovi prihodnosti. "Pojav državljskega novinarstva je slabo definiran in zelo eksperimentalen, njegova prihodnost kot trajnostna praksa pa je negotova" (Merrit 2010, 22). Med drugim se vse bolj pojavlja vprašanje financiranja državljskih medijev ter njihove kredibilnosti v primeru, da državljski novinarji za svoje delo dobijo plačilo, pa čeprav le sponzorjev.

4.1 Obljuba državljskega novinarstva

S pojavom državljskega novinarstva, kot ga poznamo v zadnjih letih, se je pojavilo tudi prepričanje, da bo nova oblika novinarstva revolucionarno spremenila obstoječo medijsko pokrajino. Vendar pa mnogi teoretiki menijo, da pri pripisovanju zaslug državljskim medijem ne gre pretiravati ter jim pripisovati zasluge, do katerih včasih pride "le naključno". Pretirano navdušenje in pripisovanje revolucionarnih sprememb novim medijem namreč ni novo, temveč je prisotno ob začetku uporabe vsakega novega medija.

Ideje, da bo nova tehnologija močno spremenila svet komuniciranja in informiranja namreč niso nove. Sredi 90. let prejšnjega stoletja so namreč tudi v novinarske študije implicitno vstopile ideje tehnološkega determinizma, ki so se izražale utopično in utopično. Poudarjali so, da se bo s pojavom interneta končala kriza novinarstva (Vobič 2009).

Teorije kiber-demokracije poudarjajo potencial komunikacije na spletu, ki uporabnikom omogoča večjo izmenjavo informacij, saj odpravlja ovire čas in oddaljenosti (Rosenberry 2010, 153). "Podobna polarizacija je nastala na začetku tega desetletja v razpravah o odnosu med novinarstvom in bloganjem, ki se v zadnjih letih razkrajajo v ugotovitvah o normaliziranju blogov in podobnih oblik komuniciranja v spletnih časopisih tradicionalnih medijskih hiš" (Vobič 2009).

Nekateri teoretiki so ob pojavu državljskega novinarstva in spletnih blogov poudarjali, da bi ti lahko popolnoma nadomestili tradicionalno novinarstvo, ki naj bi bila stvar preteklosti ter pod vplivom lastnikov in cenzure. Prav zaradi tega naj mediji ne bi bili zmožni opravljati svoje "naloge" nadzornikov, pri tem pa naj bi jih več kot uspešno s pomočjo najnovejše zamenjali državljani.

Burns in Eltham (2009) opozarjata, da bi morali tisti, ki menijo, da bodo običajni ljudje s pomočjo Twitterja pridobili moč v boju z represivnimi sistemi, morali upoštevati usodo iranskih protestnikov, saj so nekateri svoje navdušenje nad novim medijem in orodjem komuniciranja plačali s svojim življenjem. "Kljub temu, da je demokratizacija potekala zelo počasi, literatura kaže, da avtorji večino sprememb pripisujejo dramatičnim spremembam v medijskem prostoru" (Hamdy 2008, 4). Vendar je potrebno poudariti, da se večina teoretikov, ki poudarjajo pomen državljskega novinarstva za bolj demokratično odločanje v družbi, tudi sama ukvarja z

državljskim novinarstvom. Zaradi tega pogosto zapadejo pod vpliv tehnološkega determinizma in menijo, da bo novo komunikacijsko orodje lahko spremenilo tudi politični sistem v družbi.

Pri opisovanju pomena in vpliva novih medijev na razvoj in življenje v družbi je namreč treba paziti, da ne zapademo, tako kot že mnogi teoretiki pred nami, preveč pod vpliv tehnološkega determinizma, ki povečuje pomen in vlogo novih tehnologij.

Hamdyjeva (2008) trdi, da je tehnološki determinizem jasno viden v optimizmu in navdušenju nad novimi tehnologijami in njihovem pomenu za demokratično udeležbo pri razpravah na Zahodu, kjer digitalni interaktivni mediji pomenijo sredstvo za sodelovanje državljanov v demokratičnem procesu. Vendar pa pri tem opozarja, da temu ni vedno tako v državah, kjer so mediji še vedno pod cenzurirani ali pa večina državljanov nima možnosti dostopa do interneta in voljo do uporabo le tega v "revolucionarne" namene.

Državljski novinarji si pogosto pripisujejo zasluge za vpliv na tradicionalne medije. Prepričani so, da so postali močna alternativa tradicionalnim medijem, ker se od njih razlikujejo predvsem v politični agendi (Zekiri v Hamdy 2008, 13). Veliko razprav o internetu se vrta okoli tehnološkega determinizma in prepričanja, da tehnologija vodi v družbene spremembe. Te spremembe se nanašajo predvsem na večjo stopnjo demokracije in povečanje svobode.

4.2 Vizualna gradiva v državljskem novinarstvu

Pomemben del obveščanja o dogajanju v Iranu so bila tudi vizualna gradiva, kot so fotografije ali video posnetki. Pri tem je potrebno poudariti, da je večinoma šlo za gradiva, ki so jih naredili in objavili posamezniki, ki nikoli niso bili šolani za novinarje in fotografe, ter tudi nikoli niso za plačilo opravljali tega dela. Razvoj tehnologije je tem državljanom omogočil, da z mobilnimi telefoni sami posnamejo fotografije, ki jih potem delijo z ostalimi uporabniki spleta.

Novinarska fotografija je sicer pomemben del novinarstva in medijskega poslanstva predvsem zato, ker je pogosto zaznana kot neposreden dokaz ali sled nekega dogodka. Colemanova (2007) meni, so vizualne informacije prav zato pomembne kot tekstualne. Pri tem poudarja, da se vizualne informacije vse preveč pogosto zanemarja pri obravnavi državljskih aktivnosti in poročanja.

"Tisk vseh političnih prepričanj sprejema fotografijo kot primaren dokaz" (Taylor 1991, 9). Bralci v novinarski fotografiji pogosto zaznavajo visoko kredibilnost, zaradi zaznane kredibilnosti pa je bila fotografija v novinarstvu uporabljena kot dokaz in potrditev zapisanih besed. "Fotografija ni samo interpretacija realnega temveč je tudi sled, nekaj kar je neposredno povezano z realnim, kot stopinja v snegu" (Sontag v Ritchin 2009, 23). Ob tem je potrebno poudariti, da bralci le redko pomislijo na različne možne interpretacije objavljenih fotografij. To je pomembno predvsem zato, ker v medijih kljub temu, da bralci to ne pričakujejo, prihaja do manipulacije s fotografijami, pa naj gre za popravljanje fotografij ali pa manipulacijo z umeščanjem fotografije v drugačen kontekst. Fotografija je tako lahko uporabljena kot nadzor nad "točnostjo" poročanja o dogodku, po drugi strani pa je lahko uporabljena kot manipulacija pri poročanju o dogodku.

Primer takšne manipulacije, ki so jo leta 2006 odkrili državljanski novinarji, je primer dolgoletnega fotografa agencije Reuters Asnana Hajja, ki je leta "popravljaj" fotografije bombardiranja v času vojne v Libanonu, tako da je povečal obseg dima na fotografiji. Po tem ko je na manipulacijo s fotografijo opozoril blogger Chalres Johnson je Reuter ugotovil še več Hajjevih manipulacij in popravljanja fotografij z vojni območij (Holmes 2007).

Ker se novičarske vrednote zanašajo na avtentičnost – na izjave prič ali na fotografije, je zelo pomembno, da bralci verjamejo v kredibilnost prič ali fotografij. Fotografi se pri tem opirajo na že ustaljene načine reprezentacije določenih situacij, da bi povečali kredibilnost vizualnega gradiva. "Noben reporter ali fotograf ne deluje zunaj teh praks, ker bi bil drugače vedno predmet dvomov o verodostojnosti" (Taylor 1991, 7). V zahodnih medijih so se zato pri poročanju o dogajanju na ulicah Teherana večinoma uporabljale fotografije, ki so potrjevale že ustaljene konvencije in stereotipe o življenju v Iranu.

V zahodnih medijih so se pogosto pojavljale fotografije iranske študentke Nede, ki je umrla na omenjenih protestih. V evropskih in ameriških medijih so njeno fotografijo sicer najpogosteje interpretirali v treh diskurzih: ženske z bližnjega vzhoda, študentskih protestov in mučeništva (Mortensen 2011, 13). Fotografije državljanov so v zahodnih medijih pri občinstvu zbužala močna čustva ter s tem pripomogla k večji zaznani kredibilnosti državljanstva novinarstva.

Spremembe teksta ali manipulacije fotografij zmanjšujejo kredibilnost novic. Manj kot je dokazov o nekem dogodku, manj je zgodba kredibilna (Taylor 1991, 7). Pri tem pa ne govorimo samo o dejanski manipulaciji posnete fotografije, temveč tudi o neprikazovanju določenih stvari in vidikov, ki bi lahko spremenile razumevanje dogodkov. Cenzura novinarske fotografije je še vedno močno prisotna po svetu, še posebej v državah, kjer so pogosti politični nemiri – kot je tudi Iran.

Če ni prisotne verbalne reprezentacije dogodka, potem lahko fotografije dodajo kredibilnost in realizem zgodbam/govoricam o dogodku. Okolje novih medijev dovoljuje realizem skozi dodajanje številnih perspektiv zaradi možnosti, s tem da posameznikom omogoča, da z mobilnim telefonom fotografirajo dogodek in ga objavijo na spletnih straneh. Več takšnih objavljenih fotografij nato tvori nekakšno novinarsko zgodbo ali pripoved.

Ustanovitelj Wikipedie Jimmy Wales tako trdi, da takšno "seštevanje vsebin" pripelje do konsenza, kaj se dogaja – in javnosti sestavi ter pokaže boljšo sliko kot bi jo kdaj lahko pokazala organizacija (Allan v Hoskins in O'Loughlin 2010, 67). Ko je cunami leta 2004 prizadel Azijo, so glavne medijske organizacije le počasi prihajale do prizadetih krajev. Veliko število fotografije državljskih novinarjev je sestavilo podobo tragedije (Hoskins in O'Loughlin 2010, 67).

Frank Möller (2010) trdi, da državljski fotonovinarji svoje delo razumejo kot politična dejanja namenjena družbenim spremembam. Razvoj tehnologije je po njegovem mnenju posameznikom omogočil, da svoje fotografije lahko na spletu delijo z ostalimi ljudmi po svetu in s tem opozarjajo na težave ali pa sodelujejo pri oblikovanju javnega mnenja. Möller (2010) še ugotavlja, da se vlade povsod po svetu čutijo ogrožene zaradi produkcije in objavljanja digitalnih fotografij. "Takšne fotografije se zdijo kot nekaj, kar se ne da nadzorovati in prepovedati" (Möller 2010,504). Nekaj takega se je zgodilo tudi v Iranu, kjer so oblasti tujim fotografom prepovedale vstop v državo, potem pa so državljani sami objavljali svoje posnetke na svetovnem spletu.

5 DRŽAVLJANSKO NOVINARSTVO V IRANU

V pričujočem diplomskem delu sem se osredotočila prav na državljansko novinarstvo v Iranu, ki je vzniknilo po objavi rezultatov predsedniških volitev leta 2009. Republika Iran temelji na ustavi, zakonodajnem telesu, ki je kombinacija demokratičnih načel in verskega prava. Pri tem je potrebno poudariti, da je iranska ustava dvoumna glede vira suverenosti in legitimnosti. Po eni strani priznava pravico ljudi do izbire, kdo jim bo vladal, saj z neposrednimi volitvami izbirajo predstavnike v parlament kot tudi predsednika republike, po drugi strani pa državljane podreja verski ureditvi (Khiabany in Sreberny 2009, 122).

5.1 Položaj medijev v Iranu

Mediji v moderni zgodovini Irana nikoli niso bili svobodni, razen v času revolucionarnega preobrata, ko so bila močno prisotna demokratična družbena gibanja. Kljub temu pa zgodovina Iranskih medijev ne more biti ločena od širše zgodovine boja za moč v Iranu (Khiabany in Sreberny 2009, 122). Iran spada v skupino držav, ki imajo najbolj izpopolnjen sistem filtriranja internetne skupine – sistem, ki se je razširil po izvolitvi predsednika Mahmuda Ahmadinedžada. (Deutsch Karlekar 2007, 38).

Obdobja politične in medijske svobode so bila v Iranu redka. Eno zadnjih takih obdobj je bilo med leti 1997 in 2001 po izvolitvi Kathamija, ki je obljubljal večjo svobodo medijev v času, ko je bilo v državi močno prisotno gibanje za demokratizacijo Irana. "Tisk je, v odsotnosti svobodnega sistema političnih strank, postal središče pogovorov o politični participaciji" (Khiabany in Sreberny 2009, 123).

Kljub temu, pa se je kmalu pa po njegovem prevzemu oblasti začela kampanja proti tisku. "Cenzuriranje in zapiranje časopisov ter nadlegovanje in aretacije novinarjev so zaznamovala zadnja leta njegovega mandata" (Khiabany in Sreberny 2009, 123). Iran sicer doživlja dramatično rast uporabe interneta. Med 700 milijoni prebivalcev je bilo leta 2001 približno en milijon uporabnikov interneta, leta 2005 pa sedem milijonov uporabnikom. Po napovedih naj bi bilo leta 2009 v Iranu že 25 milijonov uporabnikov interneta (Deutsch Karlekar 2007, 38).

Pri tem moramo poudariti, da je razvoj uporabe interneta v Iranu potekal v specifičnem političnem, ideološkem, verskem in kulturnem kontekstu. Komunikacijska industrija je eden najhitreje rastočih sektorjev v Iranu, poleg naraščanja števila novih medijev pa se povečuje tudi želja po več neformalnih kanalih komuniciranja (Sreberny in Khiabany 2010; 2).

Ker je v državi še vedno močno prisotna cenzura, državljani kot tudi nekateri medijski teoretiki vedno večji pomen pripisujejo državljskemu novinarstvu. "Povečanje cenzure, s katero se srečujejo medijske hiše v Iranu skupaj z naraščajočim številom uporabnikom interneta še povečujejo pomen internetnega novinarstva pri zagotavljanju neodvisnih novice Irancem" (Deutsch Karlekar 2007, 38).

Oblast v Iranu sicer še vedno poskuša zatreti tudi državljske novinarje, večinoma predvsem z blokiranjem spletnih strani. Leta 2003 pa je bil Iran tudi prva država, ki je zaprla blogerja zaradi izražanja mnenj (Deutsch Karlekar 2007, 38).

5.2 Vzpon nemirov in državljskega novinarstva

Ko je bila vlada predsedniškega kandidata Mahmuda Ahmadinedžada v letu 2009 obtožena ponarejanja glasovnic na volitvah, so podporniki opozicije začeli protestirati na ulicah Teherana. Poročanje novinarjev o dogajanju na ulicah Irana je bilo v tistem času močno omejeno – vendar pa oblasti niso le cenzurirale novinarjev, pač pa so tujim novinarjem tudi prepovedale vstop v državo ali jih zadrževali v hotelih.

Novinarka Lindsey Hilsum je tako preko spletnega bloga televizijske postaje že 13. junija poročala, da so oblasti novinarjem preprečile, da bi zapustili hotelske sobe. Novinar BBC-ja John Simpson je bil aretiran za kratek čas, John Leyne pa je moral zapustiti državo. Prav tako naj bi iranske oblasti motile delovanje satelitskih oddajnikov (Justjournalism 2010).

Ob tem je potrebno poudariti, da so tudi vse novice o preprečevanju poročanja iz Irana večinoma prihajale od posameznih državljskih novinarjev ter tistih, ki so bili izgnani iz države ali zaprti v sobe, saj iranske oblasti o tem niso podajale točnih informacij oziroma o tem sploh niso razpravljale.

Zaradi omejevanja poročanja so bile informacije o protestih Britancem predstavljene večinoma kar s strani Iračanov samih, ki so z njim dostopno tehnologijo dokumentirali dogodke kot so se zgodili (Justjournalism 2010).

Ker je vlada poskušala zatreti proteste in je onemogočala dostop do interneta, so se podporniki Houseina Mussavija obrnili na novo medijsko platformo, ki jo je ponujal splet 2.0 (Nurhadryani in drugi 2009, 1). Protesti na ulicah Teherana so bili koordinirani preko spletnih strani Facebook in Twitter, na katerih so se mladi v realnem času poročali kaj se dogaja na ulicah. Hkrati so splet preplavile fotografije in video posnetki nasilnih spopadov med policisti in protestniki (Nurhadryani in drugi 2009, 1).

Eden izmed bolj odmevnih dogodkov na teheranskih ulicah je bila tudi smrt iranske študentke Nede Agha-Soltan, ki je bila ustreljena, ko je hodila mimo mesta spopada med pro-vladnimi oboroženimi policisti in demonstranti. Video posnetek, dolg 40 sekund, na katerem je bila prikazana njena smrt, je bil objavljen na Youtubu in Facebooku in je hitro preplavil svet ter večino globalnih medijev (Heald 2009).

5.3 Pomoč iranskim državljanom preplavi družbena omrežja

Raziskava Project for Excellence in Journalism kaže, da je bilo v tednu med 15. in 19. junijem dogajanju v Iranu posvečenih veliko več objav na Twitterju in osebnih spletnih straneh, kot pa so jo dogajanju v Iranu posvečali ostali mediji.¹ V omenjenem obdobju je bilo kar 98 odstotkov povezav na spletna mesta, ki so jih objavili uporabniki Twitterja, povezanih z dogajanjem na ulicah Teherana. Tudi sicer so bili protesti in izgrede v Iranu poglavitna tema tudi tradicionalnih medijev, ki ji je bilo tam namenjeno več kot četrtnina poročanja (28 odstotkov).

Rezultati omenjene raziskave kažejo, da so uporabniki Twitterja v ponedeljek, 15. junija 2009, z ostalimi uporabniki najpogosteje delili povezavo do spletnega mesta, kjer se je nahajala fotografija tisočih protestnikov na ulicah Teherana. Pogosto so delili tudi povezavo do spletnega mesta CNN in zgodbe o iranskih aktivistih, ki so Twitter uporabljali kot orodje za mobilizacijo

¹ Raziskava Project for Excellence in Journalism je tedenska analiza vsebin ameriških spletnih družabnih omrežij v primerjavi z vsebinami klasičnih medijev. Rezultati raziskave so tedensko objavljeni na spletni strani www.journalism.org.

ter pokrivanje samih dogodkov. Tekom tedna so pogosto omenjali tudi načine, kako se protestniki lahko organizirajo pri nadaljnjih uporih (Journalism 2010).

Bolj kot so bili v medijih omenjani državljanski novinarji, ki jim oblasti omejujejo dostop do interneta ter tako preprečujejo, da bi sporočali informacije, več medijev in posameznikov jim je pomagalo z nasveti, kako obiti vladno cenzurirane strani.

V četrtek 16. junija 2009, je bila med objavljenimi povezavami na Twitterju najpogostejša povezava na prispevek britanskega blogerja Eska Reinikainena, ki je na spletu objavil "Navodila za spletno vojno za začetnike". Naslednji dan je bila najpogosteje deljena povezava do prispevka Bena Parra, ki je pisal o tem, da je ameriška vlada prosila Twitter naj zamakne čas prenove strežnikov. Uporabniki so zelo pogosto delili tudi povezave do spletne strani Flickr, na kateri so protestniki objavljali svoje fotografije (Journalism 2010).

5.4 Državljsko novinarstvo kot vir informacij

Pri tem je posebno vlogo odigrala spletna stran Twitter, ki uporabnikom omogoča objavljanje kratkih sporočil. Dogajanje na omenjeni spletni strani v juniju 2009 so medijski in politični analitiki poimenovali kar "druga Twitter revolucija", saj je Twitter drugič prevzel pomembnejšo vlogo kot orodje državljanskega novinarstva (Nurhadryani in drugi 2009, 1).

Kršenje medijske svobode prav tako ni redka stvar in se dogaja v več državah po svetu, zakaj je Iran torej izstopal? "Medijske omejitve so bile povezane z Gazo, Šrilanko in Afganistanom v zadnjem mesecu" (Justjournalism.org). Zakaj je torej primer omejevanja medijske svobode leta 2009 v Iranu, ki je sprožil razvoj državljanskega novinarstva, tako pomemben, da je odmeval v večini svetovnih medijev?

Twitterjeva podstran #IranElection je bila v času demonstracij ena bolj obiskanih podstrani, vsako uro pa je bilo na njej objavljenih nekaj tisoč sporočil. Po tem, ko je predsednik ZDA Barack Obama pozval Twitter, da za nekaj časa preloži prenovo spletne strani, se je število objav samo še povečalo (Heald 2009).

"Kar loči dogajanje v Iranu od podobnega dogajanja drugod po svetu je dejstvo, da je bilo poročanje svetovnih medijev skoraj popolnoma odvisno od informacij in fotografij državljanskih

novinarjev” (justjournalism.org). Fotografije, ki so jih državljani posneli večinoma z mobilnimi telefoni so hitro preplavile večino svetovnih medijev. Pomemben mejnik v priznavanju pomena državljskih novinarjev za tradicionalne medije je tudi poziv ameriške tiskovne agencije Associated Press, ki je julija 2010 blogerje in državljske novinarje začela navajati kot novinarske vire.

Vodstvo tiskovne agencije je v pismu svojim novinarjem takrat zapisalo, da morajo novinarji pri pisanju navajati vire na katere se sklicujejo ne glede na to ali gre na sklicevanje na časopis, spletno stran ali blog. Ob tem so poudarili, da ni važno, ali gre za vir iz ZDA ali drugje (Fisher 2010). Lauren Fisher, soustanoviteljica podjetja Simply Zetsy, ki se ukvarja predvsem s socialnimi omrežji ter njihovo uporabo v marketingu in novinarstvu, poudarja, da je bila omenjena poteza Associated Press izjemnega pomena, ki je imela širši pomen tudi na priznavanje blogerjev s strani ostalih medijev (Fisher 2010).

Poudariti je treba, da so zahodni mediji pri uporabi državljskih novinarjev kot virov informacij poudarjali tudi svojo vlogo, saj se pri večini novinarskih poročanj zahodnih medijev, ki se nanašajo na državljske novinarje, poudari tudi dejstvo, da se bili njihovi novinarji izgnani iz države. Ne smemo pozabiti tudi dejstva, da ameriška zunanja politika veliko pozornosti namenja Iranu, ki ga obravnava kot svojega sovražnika, čeprav z njim ne gre v vojno. V ameriškem interesu je torej bilo, da se v ameriških ter ostalih medijih v zahodnih državah predstavi kar čim več podob Irana kot države, ki zatira pravice državljanov.

5.5 Vzpon vizualnega novinarskega gradiva v Iranu

V javnosti so v času protestov odmevale tudi fotografije, ki so jih posneli ljudje, ki se s fotografijo ne ukvarjajo poklicno. Gre za mejnik v tako imenovanem fotonovinarstvu, saj pred tem njihove fotografije niso dobivale toliko pozornosti. Med bolj izpostavljenimi podobami protestov v Iranu je bila nedvomno smrt Irančanke Nede Aghe Soltan, ki je bila ustreljena 20. junija 2009. Videoposnetki njene smrti so namreč preplavili svetovne medije. Pantti in Bakker (2009) sicer menita, da v državljskem novinarstvu lahko le fotografije dosežejo enak status kot vsebine, ki jih ustvarijo profesionalci, ter tako le fotografije državljskih novinarjev postanejo vidnejše novice v medijih (Mortensen 2011, 5)

S pojavom večjega števila objavljanja fotografij se je spremenila tudi praksa "biti priča dogodku". Pri tem ne gre več samo zato ali je oseba, ki poroča o nekem dogodku, temu prisostvovala, temveč ali je ob tem naredila kakšno "dokazno fotografijo". "V kulturi, ki je obsedena z vizualnimi podobami in njihovim deljenjem je postalo normalno, da priče delijo fotografije dogodkov, pa naj gre za zgodovinsko pomemben dogodek, prizorišče zločina ali le za vsakdanjo stvar v življenju" (Mortensen 2011, 7)

Fotografije državljskih novinarjev sicer niso vedno v skladu s konvencijami tradicionalne novinarske fotografije. Od tega jih loči predvsem dejstvo, da pri njihovem nastanku ter predvsem objavi niso sodelovali različni novinarski kadri, kot so uredniki, ki običajno odločajo o objavi fotografij. Mortensen (2011) meni, da so zato njihove fotografije ponavadi veliko bolj pogosto prikazujejo nasilne prizore, s tem pa premikajo meje dopustnega in sprejemljivega v medijih.

Podobe Nedine smrti so kmalu po začetku uporov postale ikona protestnikov po Teheranu. Mortensen (2011) meni, da je njena podoba pri občinstvu sprožila čustven odziv, ki je potrdil prevladujoče koncepte v družbi, ne samo o konfliktu v Iranu temveč v širšem konceptu politike in popularne kulture. "Ikone ljudem povejo tisto, kar sami že vedo oz. bi radi slišali" (Mortensen 2011, 13).

V evropskih in ameriških medijih so njeno fotografijo sicer interpretirali v treh diskurzih: ženske z bližnjega vzhoda, študentskih protestov in mučeništva (Mortensen 2011, 13). Fotografije državljskih novinarjev so v zahodnih medijih pri občinstvi vzbujale močna čustva ter s tem pripomogle k večjemu zaznanemu pomenu državljskega novinarstva.

Mortensen (2011) sicer ob tem poudarja, da z objavo ene fotografije v medijih, vsi ostali prizori ostanejo neobjavljeni. Zavedati se je namreč treba, da so uredniki za objavo izbrali prav tisto fotografijo, ki je po njihovem mnenju pri občinstvu vzbudila prav tista čustva, ki so jih želeli.

Vizualno gradivo državljskih novinarjev tako ni bilo namenjeno samo opozarjanju na politične dogodke v državi, temveč so zahodni mediji hkrati tudi poudarjali že obstoječe in prisotno mnenje o Iranu. To dokazuje tudi uporaba fotografij Nedine smrti v zahodnih medijih.

Časopis Time je 26. junija 2009 na naslovnici objavil fotografijo umirajoče Nede, ki je na ulicah Teherana umrla v protestih. Fotografijo je posnel iranski državljanski novinar, na svoji naslovnici pa jo je nato objavil zahodni časopis.

Slika 5.1: Neda na naslovnici časopisa.

Vir: Flickr2 (2011).

Ob tem je potrebno poudariti, da omenjena fotografija (Slika 5.1), poudarja v zahodnem svetu prisotne stereotipe o Iranu kot nasilni družbi, ki zatira ženske. Neda namreč ni bila edina žrtev protestov, kljub temu pa so se zahodni mediji odločili za objavo fotografije, ki je v očeh bralcev "znana" in bolj kredibilna, saj potrjuje njihove stereotipe.

Poudariti je treba tudi, da so zahodni mediji ob poročanju o dogajanju v Iranu uporabljali veliko več nasilnih prizorov, kot jih sicer uporabljajo. Tako je tudi spletna stran Youtube, ki ima sicer strogo politiko glede (ne)objavljanja prizorov nasilja, na svoji spletni strani dovolila objavo posnetka, na katerem je jasno razvidna Nedina smrt (Slika 5.2).

Slika 5.2: Posnetek Nedine smrti na spletni strani Youtube.

Vir: Indymedia Ireland (2011).

Na spletni strani Youtuba je med navodili za uporabo ter nalaganje video posnetkov na njihovo stran med drugim zapisano, da nazorni in neupravičeni prizori nasilja niso dovoljeni. "Če je v videoposnetku prikazano, kako nekdo osebo poškoduje, napade ali poniža, ga ne objavite" (Youtube 2009).

Nadalje na spletni strani še navajajo, da bodo posnetki, ki kršijo zgoraj navedena navodila odstranjeni. Vendar pa temu ni bilo tako v primeru objave posnetkov smrti Nede, kljub temu, da je šlo za zelo nazorne prizore brutalnega umora. Ob tem se pojavlja vprašanje ali gre po mnenju omenjene strani mogoče za "upravičene prizore nasilja" ali pa so si v omenjenem primeru dovolili več svobode, saj gre za prikazovanje nasilja v državi, ki jo ZDA prikazujejo kot eno bolj nasilnih držav na svetu.

Sama sem omenjena vprašanja po elektronski pošti posredovala tudi na več kontaktnih naslovov na njihovi spletni strani, vendar pa mesec in pol dni po poslanih vprašanjih ob zaključku pisanja pričujočega diplomskega dela še vedno nisem dobila njihovih odgovorov.

Na objavo videoposnetka Nedine smrti se je odzvala tudi iranska državna televizija, ki je posnela dokumentarni film, v katerem trdijo, da je bila pokojna protestnica skrivna agentka ZDA in Velike Britanije, ki je "zaigrala" svojo smrt (Esfandiari 2010). Teorije zarote, ki se pojavljajo v

dokumentarnem filmu, se skladajo s trditvami iranskih oblasti, ki so Nedino smrt opisale kot "sumljivo".

Na dan Nedine smrti, 20. junija 2010, je umrlo vsaj 10 ljudi, več kot sto pa jih je bilo ranjenih, vendar pa je prav prizor Nedine smrti preplaval zahodne medije in dražbena omrežja (Esfandiari 2010). Prizori smrti mlade študentke so tako postali "trn v peti iranskih oblasti", saj so želeli kar najbolj diskreditirati pričevanja protestnikov, posnetke pa označiti kot "zmontirane" in nekredibilne.

6 SKLEP

Skoraj tri leta po začetkov protestov v Iranu ostaja nespremenjen politični sistem, na oblasti pa še vedno ostaja predsednik Mahmud Ahmadžinedad². Zdi se, da je oblast uspela s svojim zatiranjem protestnikov, saj jih je na ulicah veliko manj kot pa poleti leta 2009 (Rogers, 2010). Kljub temu, da je bilo v Iranu leta 2009 državljanom na voljo več necenzuriranih komunikacijskih sredstev, preko katerih so bili državljani v Iranu soočeni z različnimi mnenji o vladajočem režimu, pa jih to ni spodbudilo k takšnemu upor, ki bi uspel doseči zamenjavo oblasti v državi.

Nedavni dogodki v Iranu, ko so protestniki junija 2009 zavzeli ulice Teherana, oblasti pa so posledično tuje novinarje izgnale iz države, so nedvomno pokazali kakšna je moč in potencial novih tehnologij v družbi. Ta se predvsem izkaže v primerih, ko cenzura s strani oblasti medijem prepreči, da opravljajo vlogo informatorja in nadzornika v družbi. Zmaga Mahmuda Ahmadinedžada, ki ga je javnost obtožila ponarejanja glasovnic je bil prelomni dogodek, ki je v svetu povečal opaznost in priznavanje družabnih omrežij kot medijev, primerljivega z ostalimi že uveljavljenimi "tradicionalnimi" množičnimi mediji.

Mediji po svetu so veliko pozornosti namenili objavam državljanskih novinarjev, državljansko novinarstvo pri tem postalo ključni, pa tudi skoraj edini vir informacij o dogajanju na ulicah Teherana. Hkrati pa so državljanski novinarji dosegli večjo demokratičnost komuniciranja med državljani znotraj Irana, kot tudi z novinarji izven Irana. Ob tem je treba poudariti, da se je to

² Predsedniške volitve v Iranu potekajo vsake štiri leta, vsakega predsedniškega kandidata pa mora pred volitvami sicer potrditi Verski svet varuhov, ki je pod močnim vplovom islamskih institucij v državi.

zgodilo v specifičnem okolju Irana in njegovih odnosov z ZDA, saj so k povečanju komunikacij veliko pripomogli prav mediji kot tudi posamezniki iz ZDA, k povečanju možnosti njihovega dostopa do necenzuriranih spletnih strani pa si je prizadevala celo ameriška administracija. Težko bi bilo oceniti v kolikšni meri ter koliko časa so imeli Iranci povečane možnosti neovirane komunikacije, lahko pa rečemo, da so na to precej vplivali tudi državljanski novinarji, ki so pritegnili pozornost mednarodnih medijev.

Vendar pa moram zavrniti tezo, da so državljanski novinarji "izpolnili obljubo novega demokratičnega medija", saj niso spremenili političnega sistema ali povečali možnosti demokratičnega odločanja. Priznati je torej treba, da zgolj državljansko novinarstvo, ki je sicer res k protestiranjju privabilo več ljudi, ni dovolj.

Pri opisovanju pomena in vpliva novih medijev na razvoj in življenje v družbi pa je potrebno paziti, da ne zapademo, tako kot že mnogi teoretiki pred nami, preveč pod vpliv tehnološkega determinizma, ki povečuje pomen in vlogo novih tehnologij. Državlansko novinarstvo namreč v nasprotju s pričakovanji ni bistveno spremenilo političnih razmer v Iranu, prav tako pa njegovi državljani zaradi novic, ki so jih pošiljali v svet, niso bistveno bolj svobodni. Nekateri, prav nasprotno, so zaradi protestov in prizadevanja za spremembe, tudi umrli. Tako kot praktično vsi novi mediji v preteklosti, je državljansko novinarstvo nekoliko vplivalo na medijsko pokrajino, ni pa je popolnoma spremenilo.

Veliko blogerjev in teoretikov poseben pomen državljanskih medijev pripisuje tudi pri nedavnem dogajanju v Egiptu. Vendar pa je treba poudariti, da so tam lahko protestniki, ki so se delno res organizirali preko družbenih omrežij, lahko na ulicah protestirali le dokler so za to imelo podporo vsaj dela oblasti, ki nadzira vojsko. Ta jih je sicer v protestih v času protestov nadzorovala, vendar pa je pustila, da strmoglavijo voditelja Hosnija Mubaraka.

Vendar pa so v primeru protestov decembra 2011 z nasiljem razgnali protestnike iz ulic Egipta, ki so zahtevali dodatne politične spremembe. Iz tega lahko sklepamo, da je za širše politične spremembe v državi, potrebno tudi soglasje vsaj ožjega dela oblasti, ki podpre protestnike. Kljub temu, da so nekateri blogerji in teoretiki še v začetku leta 2011 protestom v Egiptu pripisali prevelik pomen, saj je le leto dni po teh dogodkih jasno, da pričakovanih sprememb niso dosegli.

Prav tu lahko potegnemo tudi vzporednice med "vstajo narodov" v Egiptu in Iranu. Medtem ko v Iranu državljani niso imeli podpore vojske, so jo vsaj na začetku imeli Egipčani. Prav zaradi tega, so nekateri menili, da so državljanski mediji v Egiptu odigrali pomembnejšo vlogo pri spreminjanju političnega sistema kot so jo dejansko.

Vendar pa lahko v začetku leta 2012 zatrdim, da državljanski mediji v nobenem izmed omenjenih primerov niso dosegli zaželene spremembe oblasti. Državlanski mediji so sicer v obeh primerih imeli vpliv na obveščanje ljudi, tako znotraj kot zunaj države, o dogajanju na ulicah, vendar pa niso vplivali na spremembo režima. Državlanski mediji lahko sicer igrajo pomembno vlogo pri obveščanju prebivalstva, vendar pa je ta vloga potencialna in ne nujno povezana z menjavo političnega sistema, saj so pri tem pomembnejši drugi dejavniki.

Kljub temu, da državljanski mediji in novinarstvo niso popolnoma izpolnili pričakovanj o demokratizaciji družbe in svobodi izražanja mnenj, pa ne gre popolnoma zanemariti učinke le tega na ostale procese v družbah, kjer je še vedno močno prisotna cenzura. Tudi če niso izpolnjene vse obljube državljanskega novinarstva, pa to še vedno ne pomeni, da se popolnoma nič ni spremenilo. Ker pa ne obstajajo poenotene definicije državljanskega novinarstva, in še niso definirane njegove lastnosti, ta še ne more prevzeti vloge tradicionalnih medijev.

7 LITERATURA

ABC News. 2011. *Sec. of State Hillary Clinton: Al Jazeera is 'Real News', U.S. Losing 'Information War'*. Dostopno prek: <http://blogs.abcnews.com/politicalpunch/2011/03/sec-of-state-hillary-clinton-al-jazeera-is-real-news-us-losing-information-war.html> (1. avgust 2011).

Bennett, Isabela. 2010. *Media Censorship in China*. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/china/media-censorship-china/p11515> (12. december 2010).

Burns, Alex in Ben Eltham. 2009. Twitter Free Iran: An evaluation of Twitter's role in public diplomacy and information operations in Iran's 2009 election crisis. V *Record of the Communications Policy and Research Forum 2009*, ur. Franco Papandrea in Mark Armstrong, 298–310. Sydney: Network Insight Institute.

Carafano, James Jay. 2009. *All a Twitter: How Social Networking Shaped Iran's Election Protests*. Washington: The Heritage Foundation. Dostopno prek: http://www.ap.org/pages/about/pressreleases/pr_090110a.html (10. januar 2011).

Chen, Peter. 2006. *Electronic Democracy? The Impact of New Communications Technology on Australian Democracy*. Dostopno prek: http://democraticaudit.anu.edu.au/papers/focussed_audits/20060809_chen_et_al_electr_dem.pdf (14. november 2011).

Coleman, Renita. 2007. Picturing civic journalism: How photographers and graphic designers visually communicate The Principles of Civic Journalism. *Journalism* 8 (1): 25–43.

Deutsch Karlekar, Karin. 2007. Internet vs. Censorship in Iran. V *New Media: The press freedom dimension*, ur. James Barry. 38–39 New York: UNESCO.

Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Esfandiari, Golnaz. 2010. *Iran State TV Suggests Neda's Iconic Death Was Faked*. Dostopno prek: http://www.rferl.org/content/Iran_State_TV_Suggests_Iconic_Protest_Death_Faked/1923414.html (11. januar 2012)

Fisher, Lauren. 2010. *AP Begins Crediting Bloggers as News Sources*. Dostopno prek: <http://thenextweb.com/socialmedia/2010/09/07/ap-begins-crediting-bloggers-as-news-sources/> (1. februar 2011).

Flickr. 2011. *The Times front page*. Dostopno prek: <http://www.flickr.com/photos/snappydetsy/3665588283/> (1. avgust 2011).

Fourie, Pietr. 2001. *Media Studies*. Lansdowne: Juta Education.

Goode, Luke. 2009. Social news, citizen journalism and democracy. *New media & society* 11 (8): 1287–1305.

Grossman, Lev. 2009. *Iran's Protests: Why Twitter Is the Medium of the Movement*. Dostopno prek: http://www.cc.gatech.edu/classes/AY2011/cs4001_summer/documents/Time-IranTwitter.pdf (10. julij 2011).

Hamdy, Naila. 2008. *Arab Citizen Journalism Shaped by Technology: Creates a Challenge to Mainstream Media, Authorities and Media Laws*. Dostopno prek: <http://www.philadelphia.edu.jo/Books/Variety%20of%20Topics/Arab%20citizen%20journalism.pdf> (20. februar 2011).

Heald, Emma. 2009. *Iran: When journalists can't be heard, how successful can citizen journalism be at providing back-up?* Dostopno prek: http://www.editorsweblog.org/analysis/2009/06/iran_when_journalists_cant_be_heard_how.php (9. februar 2011).

Holmes, Paul. 2007. Reuters toughens rules after altered photo affair. *Reuters*, 17. januar. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2007/01/18/idUSL18678707> (13. november 2011)

Hoskins, Andrew in Ben O'Loughlin. 2010. *War and media*. Cambridge: Polity Press.

Indymedia Irelan. 2011. *Her death may have changed everything*. Dostopno prek: <http://www.indymedia.ie/article/92744> (1. avgust 2011).

Journalism.org. 2009. *PEJ New Media Index: June 15-19, 2009 Iran and the "Twitter Revolution"*. Dostopno prek: http://www.journalism.org/index_report/iran_and_%E2%80%9Ctwitter_revolution%E2%80%9D (9. februar 2011).

Just journalism. 2009. *Citizen journalism and the crisis in Iran*. Dostopno prek: <http://justjournalism.com/media-analysis/citizen-journalism-and-the-crisis-in-iran/> (10. junij 2011).

Kedize, Christopher. 2007. *Communication and Democracy: Coincident Revolutions and the Emergent Dictators*. Dostopno prek: http://www.rand.org/pubs/rgs_dissertations/RGSD127.html (1. december 2011)

Khibany, Gholam in Annabelle Sreberny. 2009. The Iranian Story: What Citizens? What Journalism? V *Citizen Journalism: Global Perspectives*, ur. Stuart Allan in Einar Thorsen, 121–132. New York: Peter Lang Publishing.

Lax, Steve. 2004. The Internet and democracy. V *Web Studies: Media Studies for the Digital Age*, ur. David Gauntlett in Ross Horsley, 159–169. London: Arnold Publication.

Merrit, Davis. 2010. What citizen journalism can learn from public journalism. V *Public journalism 2.0*, ur. Jack Rosenberry in John Burton, 21–32. New York: Routledge.

Messner, Marcus, Maureen Linke in Asriel Eford. 2011. *Shoveling tweets: An analysis of the microblogging engagement of traditional news organizations*. Dostopno prek: <http://online.journalism.utexas.edu/2011/papers/Messner2011.pdf> (14. junij 2011).

Möller, Frank. 2010. Photography after Empire: Citizen-Photographers or Snappers on Autopilot? *New Political Science* 32 (4): 501–513.

Mortensen, Mette. 2011. When citizen photojournalism sets the news agenda: Neda Agha Soltan as a Web 2.0 icon of post-election unrest in Iran. *Global Media and Communication* 7 (1): 14–16.

Nurhadryani, Yani, Sebastian Maslow in Hiraku Yamamoto. 2009. 'Democracy 1.0' Meets 'Web 2.0': E-Campaigning and the Role of ICTs in Indonesia's Political Reform Process since 1998. *Interdisciplinary Information Sciences* 15 (2): 211–222.

Reese, D. Stephen in Jia Dai. 2009. Citizen Journalism in the Global News Arena: China's New Media Critics. V *Citizen Journalism: Global Perspectives*, ur. Stuart Allan in Einar Thorsen, 221–231. New York: Peter Lang Publishing.

Rosenberry, Jack. Common knowledge, civic engagement and online news organizations. V *Public journalism 2.0*, ur. Jack Rosenberry in John Burton, 149–162. New York: Routledge.

Ritchin, Fred. 2009. *After Photography*. New York: W. W. Norton

Splichal, Slavko. 2003. Searching For New Paradigms: Introduction. V *Communication and democracy*, ur. Slavko Splichal in Janet Wasko, 3–19. London: Ablex Publishing.

Tamimi, Iqbal. 2011. *Begging Arab citizens for newsfeed*. Dostopno prek: <http://www.middle-east-online.com/english/?id=44615> (1. avgust 2011).

Taylor, John. 1992. *War photography: Realism in the British press*. London: Routledge.

Verg, France. 1991. *Demokratsko komuniciranje – Prilog pluralističkoj paradigmi u komunikacijskoj nauci*. Sarajevo: Narodna i univerzitetska biblioteka BiH Sarajevo, Fakultet političkih Nauka Sarajevo.

Vobič, Igor. 2009. *Splet kot zrcalo krize novinarstva?* Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/31/splet/> (2. april 2011).

Youtube. 2009. *Smernice za skupnost Youtube*. Dostopno prek: http://www.youtube.com/t/community_guidelines (22. december 2011)

Wiesenhofer, Helga, Martin Ebner in Isidor Kamrat. 2010. *Is Twitter an Individual Mass Communication Medium?* Dostopno prek: <http://www.editlib.org/p/33604> (19. junij 2011).